

ЧИ МОЖЕ АГРАРНИЙ СЕКТОР БУТИ ДРАЙВЕРОМ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ?

Анотація

В статті розглянуто проблеми вибору Україною стратегії розвитку економіки в умовах глобалізації та сучасної науково-технічної революції.

Ключові слова: економічний розвиток, стратегія розвитку, модернізація економіки

Summary

In the article the problems of choosing Ukraine's economic development strategy in the conditions of globalization and modern scientific and technological revolution are considered.

Key words: economic development, development strategy, modernization of the economy

Останніми роками в українському суспільстві представниками влади, деякими вченими, журналістами та іншими почала поширюватися думка про необхідність пріоритетного розвитку аграрного сектору економіки, який буцімто має стати чи не головним драйвером вітчизняної економіки в умовах глобалізації.

Проте, економічні успіхи українського сільського господарства є лише верхівкою айсбергу, який має під собою і значний «підводний» негатив. Тож, необхідно проаналізувати всі «плюси і мінуси» «аграрізації» економіки України.

Почнемо із історико-теоретичного екскурсу.

Країни, які мали багаті природні ресурси і в своєму розвитку зробили ставку саме на них, із початком промислової революції в кінці 18 століття, поступово стали відставати від тих країн, які віддавали пріоритет промисловості. Чому так?

Як відомо, ключовими ресурсами (факторами виробництва) в економіці є земля (природні ресурси), капітал, праця, підприємницький хист і інформація. Потенційні можливості будь-якого економічного розвитку обмежуються дефіцитом ресурсів. На кожному етапі розвитку той чи інший ресурс, який буде найдефіцитнішим, становиться лімітуючим, тобто таким, який унеможливує подальший розвиток.

Теоретично, всі матеріальні ресурси мають обмежений характер, проте деякі з них (в першу чергу – капітал), ми можемо запозичити, перемістити у просторі, нагромадити із часом. Натомість земля фізично обмежена і не може бути просторово переміщена. В цьому контексті, галузі економіки, в яких лімітуючим ресурсом виступає земля, мають обмежений потенціал зростання. Безумовно, досягнення науково-технічного прогресу дозволили значно підвищити урожайність с.-г. культур та продуктивність тварин, але закону спадної віддачі ресурсів (особливо в сільському господарстві!) ніхто не скасовував! Промисловість, на відміну від сільського господарства, має теоретично необмежені можливості для розвитку, враховуючи той факт, що не лише матеріальні ресурси можуть бути збільшені із часом, а найголовніше, що НТП забезпечує практично необмежений ресурс для зростання ефективності використання як матеріальних ресурсів, так і трудових. Саме тому найбагатші країни світу – промислово розвинені, а населення аграрних – не може вирватися із злиднів.

Ще у першій половині минулого століття шведські економісти Е. Хекшер і Б. Олін розробили теорію міжнародної торгівлі, згідно якої країни будуть експортувати ті товари, для виробництва яких більш інтенсивно використаний відносно надлишковий, а значить і більш дешевий, ресурс. Відповідно до неї Україна, маючи найкращі в світі ґрунти – чорноземи, має експортувати

продукцію рослинництва, що ми і бачимо в останні кілька років. Проте, сьогодні ми є свідками процесів у світовій економіці, про які ще сотню років тому важко було передбачити. Мова йде, перш за все про науково-технічну революцію, «цифровізацію» економіки, створення і експоненційне зростання впровадження в практичну діяльність штучного інтелекту (AI – Artificial Intelligence), 3-D друк і т.ін. В цих умовах класична теорія Хекшера-Оліна означає, що ті країни, які продовжуватимуть спеціалізуватися на експорті надлишкових матеріальних ресурсів, приречені на «прозябати» на задвірках світової економіки.

Треба робити ставку на продукт, який вимагає переважного використання невичерпного (навіть теоретично!) ресурсу – знання. Яскравим прикладом є досвід Китаю, який пройшов у своєму розвитку довгий шлях від бідної країни з величезним населенням та примітивною економікою радянського зразка до світового лідера з потужним науково-технологічним потенціалом, який здатний потіснити незаперечного лідера останнього століття – США як за обсягами виробництва, так і за технологічним лідерством. Допоки Китай робив ставку на свій основний ресурс – дешеву робочу силу, він не мав перспектив, але зумівши змінити акценти в стратегії розвитку країни на пріоритетний розвиток інтелектуального та технологічного потенціалу (а вони нерозривно поєднані!), він сьогодні став безумовним лідером світової економіки, зрівнявшись за потужністю з США та ЄС.

Зрозуміло, що ніхто не відмовляється від використання існуючих ресурсів, але зациклюватися лише на них, це шлях до маргіналізації економіки і, відповідно, зубожіння населення. В цьому зв'язку, Україна має використовувати те що в неї є – потужний потенціал наших чорноземів, але робити ставку лише на цей ресурс в майбутньому є не тільки нерозумним і недалекоглядним, а й злочинним по відношенню до народу України. Навряд чи українці бажають перетворитися на найбільшу «ферму Європи», хоч якби гарно це називали – «житниця Європи», «годувальниця Європи» чи щось інше на кшталт цього. В жодній країні світу сільське господарство не може існувати без

потужної зовнішньої підтримки у вигляді дотацій, субсидій, фінансових пільг та інших інструментів державної політики. Чому ж у нас думають, що Україна стане винятком?

На наш погляд, немаловажну роль в «аграрних» пріоритетах нашого розвитку відіграють і міжнародні партнери України, які воліли б бачити нашу країну як потужного постачальника сировинних ресурсів з достатнім рівнем розвитку, щоб купляти кінцеву продукцію західних країн. Тому нам потрібно в розробці стратегії економічного розвитку України обов'язково дотримуватися принципів здорового економічного націоналізму на противагу «безропотному» інтегруванню в світову економіку за «чужими» правилами. Як тут не погодитися із відомим норвезьким економістом Е. Райнертом – автором бестселера «Чому багаті країни стали багатими ... і чому бідні країни залишаються бідними» (How Rich Countries Got Rich ... and Why Poor Countries Stay Poor, 2007), який зауважує, що свого успіху багаті країни Заходу досягли завдяки поєднанню державного втручання, протекціонізму та стратегічним інвестиціям, а не завдяки вільній торгівлі [1].

Аналіз теорії порівняльних переваг Д. Рікардо, яка стала базовою теорією міжнародної торгівлі показує, що у випадку вільної торгівлі між багатого та бідною країнами розрив в добробуті між ними не тільки не зменшується, а й, навпаки, зростає. Більш того, вільна торгівля, без протекціоністських заходів, приводить до вузької спеціалізації бідної країни, тобто перетворення її на «бананову» країну. Причому спеціалізація відбувається саме в сировинному секторі економіки. Вільна торгівля приносить обопільну користь лише, якщо обидві країни мають приблизно однаковий рівень розвитку. Історичний досвід підтверджує ці висновки. На початку 60-х років Сомалі та Південна Корея були приблизно в однакових умовах, навіть в Сомалі були дещо кращі показники. Подивіться сьогодні на ці країни. Досвід Південної Кореї свідчить про успіх стратегії розвитку, заснованої не на неоліберальній вільній торгівлі без усяких обмежень, а на активній державній політиці, яка поєднала державні інвестиції в ключові галузі економіки, захист внутрішнього ринку і залучення іноземних

інвестицій. Корея надала пільги для західних корпорацій, які будували підприємства на її території і ввела високі мита на ввезення товарів цих корпорацій, вироблених за межами Кореї.

Схожих рецептів в модернізації своїх економік дотримувалися й інші «азійські тигри» – Гонконг, Тайвань, Сінгапур. Жодна з цих країн не обійшлася без цілеспрямованої державної промислової політики з розумним використанням протекціоністських заходів.

Якщо подивитися на розвиток України за роки незалежності, то складається враження, що план Моргентау [2], який розроблявся для деіндустріалізації післявоєнної Німеччини, витягли з архіву і застосовують для нашої країни. Заходу не потрібна Україна як потужний конкурент на ринках високотехнологічної продукції. Наша «доля» - виробництво екологічно брудної продукції (виплавка металу, нафтохімічна промисловість) та аграрної сировини. Саме ці галузі отримують найбільше уваги від уряду, саме тут витрачаються і так небагаті кошти державної підтримки. Натомість, якщо спостерігається проривний рост високотехнологічних галузей (як наприклад в ІТ-сфері), то відразу запускається «важка артилерія» перевірок силових структур, які намагаються вичавити за кордон справжніх драйверів економіки.

Навіть введення безвізу відбулося саме тоді, коли в суспільстві накопилось чимало проблем і молодь та високваліфікована та креативна частина трудових ресурсів України отримала можливість за спрощеними процедурами виїжджати за кордон та підтримувати економіку Польщі, Чехії, та інших країн ЄС. Сьогодні навіть влада змушена констатувати катастрофічні наслідки такої трудової міграції. Але, все це чудово вписується в сценарій «аграризації» (точніше навіть – деіндустріалізації!) економіки України, яка неможлива без зменшення чисельності населення, знищення села, ускладнення здобуття вищої освіти, скорочення фінансування науки.

В якій країні Європи, великі кампанії зосередили в своїх руках більше половини сільськогосподарських земель, отримавши з бюджету 80% усіх коштів на підтримку аграріїв?

Підсумовуючи, можна стверджувати, що стратегічним драйвером української економіки сільське господарство не повинно бути. Так, воно має бути високорозвиненим і конкурентоздатним, але не головним. Глобальні тренди свідчать про домінуючу роль галузей інформаційно-комунікаційного під комплексу, обробної промисловості, машинобудування, мікробіології та інших наукоємних галузей. Проте в сучасних умовах, для їх розвитку в Україні потрібна перш за все тверда політична воля та активна державна політика з використанням розумного протекціонізму та преференцій для прямих інвестицій у високотехнологічні галузі.

Література:

1. Erik S. Reinert, How Rich Countries Got Rich ... and Why Poor Countries Stay Poor (2007), London: Constable, 365p.
2. John Dietrich, The Morgenthau Plan: Soviet Influence on American Postwar Policy [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.amazon.com/Morgenthau-Plan-Influence-American-Postwar/dp/1628940190/ref=dp_ob_title_bk

Контактна інформація:

Пилипенко Вячеслав Валентинович,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки Сумського національного аграрного
університету

м.т. 050-595-37-62

поштова адреса: м. Суми, пров. Айвазовського, 1

e-mail: slavapilip@gmail.com